

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ПОЖЕЖНОЇ ОХОРОНИ В УКРАЇНІ

Сорочинська О.Л., канд. іст. наук, д-р філос.
(Державний економіко-технологічний університет транспорту)

В статті коротко розглянуто основні етапи розвитку пожежної охорони в Україні. Наведені основні законодавчі документи в галузі пожежної охорони. Визначено важливість покращення пожежної безпеки. Досліджено економічні та соціальні аспекти поліпшення пожежної охорони в країні.

Організація пожежної справи, а разом з тим і стан пожежної безпеки населених пунктів, промислових об'єктів, закладів освіти та культури значною мірою залежать від нормативно-правової бази, що створюється державою для регулювання питань у цій галузі. Законодавче забезпечення організації пожежної справи в Україні було закладене ще в XI ст., але остаточно його структура сформувалася лише в середині XIX сторіччя. Давня істина, що пожежу легше попередити, ніж ліквідувати її наслідки, була відома ще з часів Київської Русі.

У першому збірнику законів часів Київської Русі – «Руській Правді», знаходить своє відображення проблема підпалів. Стаття 108 третьої редакції по відношенню до підпалювачів застосовує жорстоку міру покарання. Законом допускалось навіть вбивство підпалювача під час скоєння ним злочину. Більш м'яко закон ставився до підпалів у лісах та борах. В цьому випадку злочинець обмежувався лише штрафом [1, с. 3].

Протягом багатьох століть у населення сформувалася думка, що пожежа це не соціальне явище, а стихійне лихо. В «Руській Правді», а пізніше і в Литовському статуті (1588 р.) спостерігається вплив християнського поняття

«Божої кари». Злочином вважається лише пожежа, вчинена навмисними діями з метою завдання збитків. Необережне поводження з вогнем, внаслідок якого навіть знищувалося поселення, не каралося. Ні в літописах, ні в інших писемних пам'ятках немає ніяких вказівок на те, що господар, з двору якого розпочалася пожежа і поширилася на інші подвір'я, піддався покаранню, якщо зрозуміло, що пожежа виникла не від підпалу. В суспільстві панувала думка, оскільки він сам першим постраждав, то з нього і визискувати грішно [1, с. 7].

Упродовж XI – XVI ст. в Україні сформувалося протипожежне законодавство режимного характеру, направлене на зниження можливості виникнення пожеж від навмисних злочинних дій. Його вдосконалення йде по трьох основних напрямках: охорона життя людей та нерухомого майна, протипожежний захист угідь, забезпечення порядку та захист власності при ліквідації пожежі. Водночас у XV – XVI ст. правова база пожежної охорони доповнюється наказами щодо обережного поводження з вогнем, функціонування пожежно-сторожової охорони та запровадження пожежної повинності. Значною мірою на формування протипожежного законодавства України вплинуло Магдебурзьке право. Зокрема, саме звідси в

українське правове поле увійшов обов'язок цехових організацій брати активну участь у гасінні пожеж під особисту відповідальність кожного її члена [2, с. 18].

Загалом упродовж XIV–XVI ст. нагляд за обережним поведінням із вогнем покладався на місцеву адміністрацію – старост та воевод. Була сформована й система штрафних санкцій за порушення правил пожежної безпеки. Зокрема, з жалуваної грамоти литовського князя Сигізмунда київським міщанам (1506 р.) відомо, що за порушення вимоги не розпалювати вогонь серед ночі київський воевода брав штраф 12 коп. грошей.

Укази щодо дотримання правил пожежної безпеки більш широко почали регламентуватися у XVII–XVIII ст. Саме в цей період правові документи з питань пожежної безпеки чітко виділяють два напрямки в організації пожежного нагляду – контроль за протипожежними заходами при будівництві та за дотриманням правил поведіння з вогнем.

За часів козацької держави – Гетьманщини – пожежна справа отримала подальший розвиток. Виходить низка інструкцій, що вимагали мати запаси води при ратушах, на базарах, біля кожної торгівельної комори на випадок пожежі. У випадку невиконання вимоги винного притягували до відповідальності, а торгівельне підприємство опечатували. Була видана й спеціальна інструкція для членів різних промислових та торгівельних цехів щодо організації гасіння пожеж. Між членами цеху розписувалися обов'язки кожного на випадок вогняного лиха, а також пожежний інвентар, який вони повинні були брати із собою. Відповідальність за керівництво діями членів цехових товариств лягала особисто на цехмістрів. У випадку ухилення від пожежної повинності порушників чекало покарання [2, с. 32].

Нагляд за пожежною безпекою в нічний час покладався на нічну варту. На кожну вулицю виставлялося по двоє

чоловіків. Вони повинні були спостерігати за тим, щоб не палили вогонь по хатах. Крім найманої сторожі, домовласники зобов'язані були вночі виставляти ще й громадський караул. О цій порі заборонялося палити люльки на вулицях та розпалювати печі. Міщанам не дозволялося безцільно ходити по місту [3, с. 18].

У добу Гетьманщини робляться спроби розв'язати проблему спустошливості пожеж та швидкого розповсюдження вогню шляхом поширення вогнетривких покрівельних матеріалів. З метою захисту поселень від пожеж, що виникали внаслідок діяльності підприємств, виробничий процес яких вимагав використання вогню, ці підприємства в обов'язковому порядку виносилися за межі населених пунктів. З найбільш вогнебезпечними з них підписувався договір про відшкодування збитків місту у випадку розповсюдження на міські будівлі пожежі, що виникла на мануфактурі.

Наприкінці XVIII ст. в Україні складається певна система пожежного нагляду, в якій найнижчою наглядовою ланкою були війти та соцькі, а найвищою – провінційні воеводські канцелярії та комісарства. Так, у записці вже згаданого О. Румянцева-Задунайського від 2 листопада 1779 р. вимагалось, щоб «в лісах ті хто пасе скотину та проводить різні роботи вогню не розводили. За цим щоб спостерігали соцькі та війти в селах і хуторах, а за ними вели спостереження провінційні воеводські канцелярії та комісарства». Однак через надмірну кількість різноманітних обов'язків та відсутність чітких інструкцій пожежний нагляд проводився вищезазначеними органами нерегулярно, а іноді місцева адміністрація взагалі не звертала уваги на дотримання протипожежних заходів [3, с. 27].

Таким чином, упродовж XIV–XVIII ст., незважаючи на те, що справа пожежного нагляду набула державної ваги, єдиного державного органу з пожежного нагляду так і не було створе-

но. Наприкінці XVIII ст. назривала нагальна потреба у скасуванні пожежної повинності та створенні професійних пожежних команд. Це дозволило в майбутньому зробити якісно новий крок у пожежній охороні населених пунктів. Адже весь попередній етап підготував правову та соціально-економічну базу для функціонування професійної пожежної охорони, її створення проходило нелегко та протягом тривалого періоду. Проте час диктував нові потреби суспільства в протипожежному захисті поселень.

Економічний розвиток держави при катастрофічному стані пожежної безпеки населених пунктів та промислових об'єктів у Російській імперії в XIX ст. викликав нагальну необхідність кардинальних змін у галузі пожежної охорони. Значним кроком на цьому шляху стало створення професійних пожежних команд, які замінили неефективну систему гасіння пожеж. Законодавчим підґрунтям формування професійної пожежної охорони став наказ Олександра I від 24 червня 1803 р. «Про склад пожежної охорони Петербургу». Цей правовий документ заклав основи для реорганізації пожежної справи в державі. Міщани звільнялися від пожежної повинності, а для гасіння пожеж створювалися пожежні команди із солдат, які були не придатними до строювої служби. «Положення про склад пожежної охорони Петербургу та Москви» було направлено і в губернії України для організації пожежної справи на місцях [4, с. 10].

На початку своєї діяльності професійна пожежна охорона України зіткнулася із занедбаним станом у галузі протипожежного законодавства. Хаотичне нагромадження наказів, положень, циркулярів, які накопичувалися в Російській імперії ще з часів царя Олексія Михайловича, не відповідали потребам часу. Нормативні документи досить часто дублювалися, зберігаючи в своїх застереженнях старі форми органі-

зації гасіння пожеж. Отже, створення ефективної системи протипожежного захисту насамперед вимагало впорядкування протипожежного законодавства.

Значним кроком у цьому напрямку стало видання урядом у 1832 р. Будівельного та Пожежного статутів, які увібрали в себе всі законодавчі акти в галузі пожежної безпеки, що існували в Російській імперії на початку XIX ст. Будівельний статут став першим в імперії кодексом нормативних документів, який узагальнив накопичений за попередні десятиліття досвід у галузі будівництва та проектування. Він регламентував будівництво в міських та сільських населених пунктах, спорудження промислових об'єктів, публічних будівель, закладів освіти та культури тощо. Остаточний варіант статуту був сформований, доповнений та опублікований у 1857 році [5, с. 58].

З метою впорядкування будівництва рекомендувалося видання і розповсюдження «зразкових» креслень. Спорудження міст мало проводитися відповідно до планів зі збереженням визначених протипожежних розривів між будівлями. Вперше була зроблена спроба пов'язати висоту будівель із шириною вулиць. Цим документом також регламентувалося будівництво дерев'яних споруд, улаштування опалювальних пристроїв, протипожежне розміщення дворів, лазень, сушильних приміщень тощо.

Окремий розділ Статуту був присвячений будівництву промислових об'єктів. Вимоги стосовно сільського будівництва регламентувалися розділом «Про будівництво в поселеннях». Статут визначав порядок розміщення будівель на ділянці залежно від її розмірів. Також рекомендувалося ділянки з усіх сторін обсаджувати деревами для більшої безпеки від поширення вогню, а лазні, кузні, сушильні розміщувати за межами садіб.

Значною мірою на поширення кількості пожеж впливало незнання населенням елементарних правил поведінки з вогнем. Саме це питання, а також запобіжні протипожежні заходи містилися в Пожежному статуті. Цим документом обумовлювалися заходи попередження пожеж у містах і селах, на промислових об'єктах, кораблях тощо. Статут унормував організацію гасіння пожеж, було передбачено міри покарання за невиконання протипожежних правил та заподіяння пожежі. Досить детально регламентувалося питання очистки від сажі димоходів для державних та приватних будівель. Визначався час для опалення печей у помешканнях. Статут також містив заборони: розводити вогонь на подвір'ях та вулицях; ходити із запаленою свічкою на горищі, в коморі чи сіннику; зберігати на печач або біля них льон, сіно, смолу, інші легкозаймисті матеріали [5, с. 60].

Ведення слідства для виявлення причин пожежі Статут покладав на місцеву поліцію, яка повинна була повідомляти губернську владу про пожежу та її наслідки. У сільських населених пунктах місцеві старшини мали сповіщати про пожежу волосне начальство. Окремий розділ Статуту був присвячений стягненням та покаранням. Слід відмітити, що викладені в Пожежному статуті попереджувальні заходи носили основним чином режимний характер і в деяких випадках подавалися в загальному вигляді без чітких норм, лише в формі порад та настанов.

Хоча всі наступні нормативні документи в галузі пожежної охорони базувалися на основі Будівельного та Пожежного статутів, однак, вони не ввійшли у ці кодекси, а діяли паралельно з ними. Більше того, робота над удосконаленням статутів у 60-90 рр. XIX ст. фактично припинилася. Склалася негативна ситуація, при якій водночас діяли застарілі та нові форми організації пожежної безпеки. Загалом же еволюція

законодавства в галузі пожежної справи проходила за такими напрямками:

- регламентування будівельних протипожежних норм;
- правове забезпечення організації пожежної справи в населених пунктах;
- формування застережних протипожежних заходів на підприємствах, закладних, школах, закладах освіти та культури;
- законодавча підтримка функціонування професійної та добровільної пожежної охорони;
- розвиток страхування та допомога постраждалим від пожеж;
- адміністративна та кримінальна відповідальність за порушення правил пожежної безпеки і підпали.

З кінця XIX ст. органи влади значної частини міст України почали приділяти увагу заміні дерев'яних споруд кам'яними та виведенню особливо вогненебезпечних підприємств за межі населених пунктів. Так, у 1899 р. міським самоврядуванням Кам'янця-Подільського була прийнята «Обов'язкова постанова відносно забудови кварталів нового плану виключно кам'яними спорудами».

У другій половині XIX ст. в Україні зросли темпи розвитку промисловості, збільшилася кількість підприємств, швидко зростали великі міста – центри економічного, політичного та культурного життя. Водночас ускладнювалася ситуація з пожежною охороною міських населених пунктів та промислових об'єктів, спостерігався ріст кількості пожеж. На більшості фабрик і заводів були відсутні пожежні команди, не було необхідного протипожежного обладнання. У зв'язку з катастрофічним станом протипожежного захисту великої кількості підприємств 31 березня 1913 р. виходять «Правила про заходи пожежної безпеки робіт у промислових закладах». Ними передбачалося обов'язкове створення протипожежних варт, організація водопостачання та регламентувалися заходи з попередження пожеж [6, с. 21].

Суттєвим чинником, який впливав у пореформений період на зменшення тяжких наслідків пожеж в Україні, стала діяльність підрозділів пожежної охорони. З утворенням професійних пожежних команд наказом від 10 січня 1818 р. уряд поставив ці частини під безпосереднє керівництво поліцією. Фактично цей наказ поклав початок організації поліцейських пожежних команд.

Остаточо законодавче оформлення діяльності професійної пожежної охорони відбулося 17 березня 1853 р., коли МВС Росії був уведений «Нормативний табель складу пожежної частини в містах» та затверджені штати пожежних команд для 461 міста Росії, серед яких і штати пожежних частин для повітових та губернських міст України. У 1860 р. урядом був визначений порядок придбання та ревізії пожежного обладнання й обозу в містах. Закупівля обладнання та формування обозу покладалося вже не на поліцію, а на міські думи [7, с. 92].

Збільшення кількості пожеж та збитків від них, інтенсивна забудова міст, змусили уряд шукати у пореформений період нові форми організації протипожежної охорони. Ще 28 грудня 1860 р. Комітетом міністрів були вироблені основні положення про створення громадських пожежних команд, які склалися із місцевих жителів, що звільнялися від міських повинностей. Формування правового поля діяльності добровільних пожежних товариств та пожежних дружин в Україні розпочалося у 60-х рр. XIX ст. Завершився цей процес у 90-х рр., коли 23 січня 1896 р. МВС було затверджено типовий статут міських пожежних товариств, а 5 серпня 1897 р. побачив світ аналогічний статут для організації сільських пожежних дружин.

Таким чином, на кінець XIX ст. в Україні остаточно сформувалася система пожежної охорони, яка розподілялася на дві частини – професійну та добровільну.

Датою утворення державних органів радянської пожежної охорони вва-

жається 17 квітня 1918 р. – день прийняття Декрету РНК РРФСР «Про організацію державних заходів боротьби з вогнем». Ця дата неофіційно відзначалася Днем радянської пожежної охорони. Однак, вказаний Декрет торкався суто Російської Федерації і у квітні 1918 р. не мав поширення на територію України і не був навіть опублікований в офіційній українській пресі [8, с. 27].

Проте відсутність єдиної керівної ланки в пожежній охороні не означала, що у 1918–1920 рр. (в період активних військових дій в Україні та частих змін урядів) система протипожежної безпеки в республіці не функціонувала. Підрозділи пожежної охорони діяли й виконували свої функції в міру технічних можливостей. Цьому сприяла й структурна організація пожежної охорони, що була сформована царським урядом напередодні Першої світової війни.

Загальнореспубліканські органи управління пожежною охороною були утворені в Україні лише у 1921 р. Так, при Головному управлінні комунальним господарством НКВС УСРР з січня 1921 р. почав діяти Всеукраїнський центральний пожежний відділ (ЦПВ). Саме на нього покладался обов'язок відродити пожежну охорону республіки.

Важливе значення для економічного розвитку країни мало забезпечення протипожежними заходами залізниць. У зв'язку зі складною ситуацією, зумовленою недостатнім протипожежним обладнанням засобів транспорту, з 1 січня 1910 р. на Південно-Західних залізницях було введено нове Положення про організацію на шляхах пожежної частини. Згідно Положення, всі 272 станції ПЗЗ мали пожежні обози. Більшість пожежних команд були добровільними, а на станціях Київ, Одеса, Бобринська створювалися ще й спеціальні команди, які займалися охороною головних майстерень. Чисельність кожної з цих команд складала 7 чоловік. Вони набиралися здебільшого зі службовців головних майстерень.

На 1921 р. ситуація в галузі пожежної безпеки була досить складною. Громадянська війна залишила по собі розграбовані пожежні обози, зруйновані пожежні депо та катастрофічну нестачу кадрів у пожежних підрозділах. Складність ситуації підсилювала економічна криза та голод, що охопив і деякі регіони України. Зокрема, в листопаді 1920 р. Київська колегія комунального відділу повідомляла: «Відсутність рукавів, гайок, бойового одягу для робітників та багатьох інших предметів ставить пожежні команди Київської губернії в неможливі умови» [6, с. 64].

Першими кроками Центрального пожежного відділу стало введення пожежної трудової повинності в селах і невеликих містах та організація трудових пожежних команд. Були сформовані апарати пожежного управління як у центрі, так і на місцях у вигляді губернських та повітових пожежних підвідділів, інституту пожежних інструкторів, волосних і сільських пожежних старост. Були визначені їхня компетентність та головні завдання.

Певним кроком на шляху до ефективної організації пожежної охорони в республіці стала урядова постанова від 24 листопада 1921 р. «Про посилення та розвиток заходів боротьби з пожежею», яка окреслила програму діяльності ЦПВ. Зокрема, постановою передбачалося: з метою зменшення кількості пожеж від несправних опалювальних пристроїв, ліквідувати тимчасові печі в будинках із діючим центральним опаленням та перевірити в тижневий термін технічний стан опалювальних засобів і електропроводки; впродовж трьох діб призначити осіб відповідальних за протипожежний стан відомчих будівель; збільшення штатів пожежних інспекторів; розробка проекту державного забезпечення пожежних команд грошима, продовольством та фуражем.

За поданням Центрального пожежного відділу Головним управлінням комунального господарства України (Головкомгоспом) були розроблені та

розіслані на місця Правила встановлення тимчасових печей і Положення про регулярну очистку труб і димоходів. 29 листопада 1921 р. у губернській виконавчій комітеті була направлена телеграма з вимогою припинити скорочення штатів пожежних організацій. Для перевірки технічного стану електрообладнання та проводки була створена спеціальна комісія, яка на засіданні 5 грудня 1921 р. ухвалила рішення доручити Головэнерго розробити проект декрету щодо безпечного користування електроенергією та створити при харківській електростанції комісію для обстеження проводки на великих підприємствах, у будинках, в урядових установах та військових об'єктах. Було запропоновано Народному комісаріату продовольства виконати план постачання продовольством та фуражем пожежних організацій.

Майже одночасно з утворенням Центрального пожежного відділу в січні 1921 р. постановою Раднаркому УСРР була створена Всеукраїнська надзвичайна протипожежна комісія та її губернські відділи на місцях. Головною метою діяльності комісії було визначення за короткі терміни недоліків, які існували в пожежній охороні та їх швидка ліквідація, підняття престижу органів постійного пожежного управління. Однак це не дало бажаних результатів. Більшість передбачених заходів так і не були виконані в повному обсязі, оскільки не всі відомства з достатньою серйозністю поставилися до виконання постанови. Так, 28 листопада 1921 р. спеціальна комісія при Головкомгоспі ухвалила закупити за кордоном 24 пожежних автомобілі, 6 механічних автодрабин, 200 мотопомп та іншого обладнання. Однак Народний комісаріат зовнішньої торгівлі не затвердив клопотання Центрального пожежного відділу про виписку з-за кордону пожежної техніки та спорядження, які не виготовлялися в Україні.

Основними проблемами в пожежній охороні України були: недостатнє фінансування та технічне оснащення

пожежних підрозділів; подвійність підпорядкування місцевих органів пожежного управління з однієї сторони Головному управлінню комунального господарства, а з іншої – місцевій владі; надто слабкий зв'язок Центрального пожежного відділу з повітовими та волосними пожежними організаціями; недостатня кількість пожежних спеціалістів.

З метою поліпшення дисципліни і законності нарком внутрішніх справ України Манцев у січні 1922 р. видав циркуляр у якому спостереження за діяльністю пожежних покладалося на керівників пожежних команд та представників органів міліції. Одночасно уповноваженому Народного комісаріату праці пропонувалося в тижневий термін провести мобілізацію осіб, які мали звання пожежних техніків та інструкторів, або тих хто займали не менше року керівні посади в професійних, фабрично-заводських, залізничних, портових чи добровільних пожежних командах. Вказана категорія осіб повинна була призначатися на керівні посади пожежних підрозділів. Від мобілізації звільнялися лише пожежні інваліди та особи старші 55-річного віку. За ухилення від явки по мобілізації винних притягували до відповідальності перед судом воєнних відділів Ревтрибуналу.

Проте трудові мобілізації не дали бажаних результатів, й надалі зберігалися важкі умови праці та мізерна заробітна плата, що викликали постійну плінність кадрів у пожежних командах. У квітні 1922 р. начальник ЦПВ доповідав у Головкомгосп НКВС, що із 20 тис. необхідних за штатами пожежних працівників в Україні працювало лише 8 тис., тому з метою підготовки керівних кадрів пожежної охорони у 1921 р. у Харкові були відкриті Всеукраїнські курси пожежних техніків. Центральний пожежний відділ вніс пропозицію про відкриття подібних курсів у кожній губернії. Проте ця пропозиція так і не була реалізована. Більше того, у зв'язку з припиненням фінансування після двох випусків пожежних фахів-

ців у 1922 р. Всеукраїнські курси пожежних техніків були закриті.

Взимку 1922 р. ситуація в пожежній охороні України погіршилася. Це було викликано насамперед переходом комунальних відділів, яким підпорядковувалися пожежні команди, на самофінансування та припинення дотацій у зв'язку з проведенням нової економічної політики. Повсюдно комунвідділи почали зменшувати фінансування, вважаючи пожежні підрозділи не потрібними. Зменшення грошового забезпечення відповідним чином відбилося на загальній ситуації в пожежній безпеці населених пунктів України.

У зв'язку з критичним станом у пожежній охороні, НКВС республіки вніс на розгляд уряду пропозицію про державне фінансування пожежних підрозділів та, з метою економії коштів, переведення всіх штатних пожежних команд на 12-годинний робочий день. Центральний пожежний відділ поставив питання про надходження всіх штрафних сум за порушення правил пожежної безпеки у фонд пожежної охорони.

У квітні 1922 р. пожежним керівництвом був розроблений план роботи на друге півріччя 1922 р. Серед головних напрямків роботи передбачалося: розробити форми співпраці з державними та кооперативними страховими установами в галузі попередження, гасіння пожеж, а також утримання пожежних підрозділів; розпочати ремонт сільського пожежного обладнання через мережу стаціонарних та пересувних майстерень; проводити протипожежну пропаганду серед українського селянства; розробити положення про адміністративні права пожежних організацій щодо притягнення винних у порушення правил пожежної безпеки; завершити організацію протипожежного нагляду та пожежних формувань на підприємствах.

Позитивним кроком у майбутньому вирішенні проблем протипожежного захисту стало рішення Центрального пожежного відділу про створення наукової розробки пожежних питань на

основі вивчення теоретичних проблем пожежної справи. Для чого мали створюватися технічні відділи при пожежних управліннях.

Проте 1922 р. не став переломним у пожежній охороні республіки. Значна кількість позитивних починок так і залишилися на папері. Розпочате обстеження будівель не було доведене до кінця, а в деяких населених пунктах взагалі не було проведено. Були значно скорочені апарати пожежного управління на місцях, та й сам Центральний пожежний відділ через скорочення штатів був змушений у більшості випадків займатися лише канцелярським листуванням.

Лише на кінець року становище в пожежній охороні України дещо покращилося. Так, вже на 1 вересня 1922 р. в Київській губернії розпочали свою роботу пожежні підвідділи 8-ми повітів. Пожежні команди функціонували у всіх містах, окрім Богуслава, Чорнобиля та Липовця. Запорукою виходу пожежної охорони з кризи міг стати лише загальний економічний підйом.

Таким чином, упродовж 1921-1922 рр. в Україні сформувалася чітка система протипожежної охорони республіки підпорядкована Центральному пожежному відділу Головного управління комунального господарства НКВС України. Боротьба з пожежами почала вестися по двох напрямках: покращення засобів гасіння та проведення заходів щодо попередження пожеж. Однак низка об'єктивних причин, у першу чергу економічного характеру, та ряд суб'єктивних факторів не дали можливості поставити пожежну охорону республіки на належний рівень.

11 липня 1924 р. НКВС Російської федерації затвердив типовий статут добровільних пожежних товариств, що був продубльований відповідним наркоматом України. Постановою РНК СРСР від 21 лютого 1925 р. цим організаціям надавалося ряд пільг, серед яких: безкоштовне використання службових приміщень, звільнення від промислового по-

датку, відпуск будівельного матеріалу за пільговими цінами [8, с. 52].

Важливим напрямком роботи пожежної охорони стало здійснення профілактичних заходів щодо попередження пожеж. Перше Положення про органи Державного пожежного нагляду було затверджене 18 липня 1927 р. А постановою ВЦВК та РНК СРСР 7 квітня 1936 р. «Про Державний пожежний нагляд» були остаточно визначені функції та права органів Державного пожежного нагляду. Не менш важливим в галузі технічної політики пожежної охорони було видання у 1939 р. загальносоюзного стандарту (ОСТ 0015-39), який регламентував вимоги пожежної безпеки в будівництві.

В 50 – 60 роки ХХ ст. продовжується вдосконалення структури пожежної охорони. В квітні 1957 р. був уведений в дію «Статут служби воєнізованої пожежної охорони МВС СРСР», який визначив організацію і порядок несення служби, а також права і обов'язки посадових осіб ВПО.

В 1962 році був зроблений значний крок для покращення роботи пожежної охорони села зробили в Україні. В республіці було затверджено Положення про пожежно-сторожову охорону колгоспів.

З 1966 р. всі підрозділи професійної пожежної охорони були сконцентровані в єдиному оперативному керівництві МВС, що дало можливість підвищити боєздатність пожежних частин, більш раціонально і економічно використовувати пожежні підрозділи та техніку. Важливого значення набирають наукові дослідження в галузі пожежної безпеки. Стали широко застосовуватись автоматичні установки пожежогасіння, пожежно-охоронна сигналізація.

Нині пожежна охорона України є самостійним структурним підрозділом в складі МНС, яка організовує роботу по попередженню та гасінню пожеж на об'єктах і в населених пунктах країни. В своїй повсякденній діяльності пожежна охорона керується Законом України «Про

пожежну безпеку», прийнятим Верховною Радою України 17 грудня 1993 р.

Це перший на території України за всю її багатомісячну історію документ, який на законодавчому рівні закріпив загальні, правові, економічні, соціальні основи забезпечення пожежної охорони, а також взаємовідношення державних органів, юридичних осіб і громадян в сфері пожежної безпеки, незалежно від форм та видів їх діяльності. Законом України «Про пожежну безпеку» суттєво розширені права керівника гасіння пожежі. Вперше на законодавчому рівні передбачається створення сільських пожежних команд.

Отже, пожежна справа в Україні має багатомісячну історію. За роки свого

існування пожежна охорона пройшла важкий і тернистий шлях розвитку. Імена тисяч пожежних вписані в книгу мужності і зберігаються в пам'яті народу. Вогнеборці України вберегли світ від катастрофи ХХ століття – аварії на Чорнобильській АЕС. Літопис слави пожежних України з року в рік поповнюється новими прикладами мужності та самовідданості. Сьогодні перед пожежною охороною України постають нові завдання – це створення надійних систем захисту атомної енергетики, комунікацій та космічної техніки. Щоб окреслити шляхи майбутнього пожежної охорони потрібно знати і пам'ятати її минуле.

ЛІТЕРАТУРА

1. Смирнов Г. В. Историческая хроника пожарной охраны Луганска / Г.В. Смирнов – Луганск: “Лугань”, 1996. – 37 с.
2. Попович С. Пожежна охорона Львівщини: (1772 – 1939) / С. Попович. – Львів: Світ, 1999. – 78 с.
3. Нехаев В. С., Серцов М. А. Огнеборцы Запорожья: Очерки истории и деятельности пожарной охраны Запорожской области / В.С. Нехаев, М.А. Серцов. – Запорожье, 1997. – 124 с.
4. Островский Б., Марченко Л. Огнеборцы / Б. Островский, Л. Марченко. – К.: ТОВ “Росток”, 1996. – 187 с.
5. Томіленко А. Г. Правова основа діяльності в галузі пожежної безпеки на Правобережній Україні у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. / А.Г. Томіленко // Вісник Черкаського університету. Серія: історичні науки. – Вип. 12. – Черкаси, 1999. – С. 54-63.
6. Кучер Г., Усатенко Л. Покорители огня: из истории пожарной охраны Киевщины / Г. Кучер. – К.: Издание МВД УССР, 1969. – 97 с.
7. Томіленко А. Г. Проблема підпалів у дореволюційній Україні та розвиток законодавства у цій галузі / А.Г. Томіленко // Науковий збірник. – Черкаси: ЧІПБ МВС України, 1998. – Вип. 1. – Кн. 1. – С. 90-97.
8. Голубев С. Г. и др. Пожарное дело в СССР / Под ред. Н. А. Тарасова-Агалакова. – М.: Стройиздат, 1968. – 164 с.

Сорочинская Е.Л. Основные этапы развития пожарной охраны в Украине. В статье кратко рассмотрены основные этапы развития пожарной охраны в Украине. Приведены основные законодательные документы в области пожарной охраны. Определены важность улучшения пожарной безопасности. Исследованы экономические и социальные аспекты улучшения пожарной охраны в стране.

Sorochinska O.L. The main stages in the development of fire protection in Ukraine. The article briefly reviews the main stages of fire protection in Ukraine. The basic legal instruments in the field of fire protection. Determined the importance of improving fire safety. Investigated the economic and social aspects of improving fire safety in the country.